

AHMED DAVUDOĞLU VE HADİSÇİLİĞİ**Mehmet DİNÇ**

Bilecik Şeyh Edebali University, Faculty of Islamic Science, Thesis Master's Program, Bilecik Merkez

ORCID ID: 0009-0005-7072-5896**Doç. Dr. Mehmet EFENDİOĞLU**

Bilecik Şeyh Edebali University Faculty of Islamic Sciences Department of Hadith Merkez

Bilecik

ORCID: 0000-0001-9278-2596**ÖZET**

İslam'da Kur'an'dan sonra dinin ikinci esasını teşkil eden hadis, meseleleri dini açıdan çözmeye konusunda başvurulan önemli bir kaynaktır. Geçmişten günümüze bu alanda pek çok âlim yetişmiş ve farklı eserler kaleme almışlardır. Türk asıllı hadis âlimlerinin de bu alandaki çalışmaları ve faaliyetleri dikkat çekmektedir. Hadis konuları üzerinde çalışan Türk âlimlerden biri Ahmed Davudoğlu'dur. Aslen Bulgaristanlı olan Davudoğlu, Türkiye'ye geldikten sonra dinî ilimler alanında çalışmalar yapmış, özellikle de hadis konusunda *Selâmet Yolları*, *Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*, *Müsned-i EbuBekri's Sıddık* isimli çalışmalar yapmıştır. Onun bu çalışmaları bugün akademik tezlerde ve makalelerde kaynak olarak kullanılmakta, hadis alanında önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Böyle olduğu halde onun hadisçilik yönü üzerinde pek durulmamış, bu yönünü ele alan bir çalışma yapılmamıştır. Bu bildiride Ahmed Davudoğlu'nun kısaca hayatı, hadise dair eserleri ve eserlerinden hareketle hadisçiliğinden bahsedilecek, özellikle hadis tarihi, hadis terimleri, hadis çeşitleri ve hadis yorumları üzerinde durulacak, bu alanda hadise yaptığı katkılar hakkında bilgi verilecektir. Genelde şerh nitelikli olan Davudoğlu'nun eserlerinde kullandığı şerh metodu, yaptığı yorumlar, güncel konulara dair açıklamalar değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: Hadis, Şerh, Ahmed Davudoğlu, *Selâmet Yolları*, *Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*

AHMED DAVUDOĞLU AS A HADITH SCHOLAR**ABSTRACT**

Hadith, which constitutes the second foundation of religion in Islam after the Quran, is an important source used to solve issues from a religious perspective. Many scholars have been trained in this field, from ancient times to the present and have written different works. The studies and activities of Turkish-origin hadith scholars in this field are also noteworthy. One of the Turkish scholars working on hadith issues is Ahmed Davudoglu. Originally from Bulgaria, Davudoglu worked in the field of religious sciences after coming to Turkey, and especially wrote works on hadith called *Selâmet Yolları*, *Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*, and *Müsned-i EbuBekri's Sıddık*. These works of his are used as sources in academic theses and articles today, and it fills a significant gap in the field hadith. Despite this, his aspect of hadith has not been emphasized much, and no study has been conducted addressing this aspect. In this report, Ahmed Davudoglu's life, his works on hadith and his hadith studies based on his works will be briefly discussed, and information will be provided about his contributions to hadith in this field, especially focusing on the history of hadith, hadith

terms, types of hadith and hadith interpretations. Davudoğlu's works, which are generally of a commentary nature, will be particularly emphasized on the commentary method he uses, his comments, explanations on current issues and similar topics.

Keywords: Hadith, Commentary, Ahmed Davudoğlu, *Selâmet Yolları*, *Sahîh-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*

GİRİŞ

Sünnet, İslam'ın asli kaynaklarından biri olarak kabul edilmektedir (Bedir, 2010: 38/151). Hadis ilmi de hadislerin tespit edilmesi, aktarılması ve yorumlanmasını konu edinmektedir (Kandemir, 1997: 15/27). Bu ilim dalı yalnızca Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerinden oluşan rivayetleri değil; aynı zamanda bu rivayetlerin sıhhatini değerlendiren sened zinciri ve metin incelemesi gibi ilmî hususları da kapsamaktadır (Çakan, 1994: 9/366-367). Bu alanda ihtisas sahibi olan ve hadisleri hem rivayet hem de dirayet yönüyle değerlendiren ilim erbabının çalışmaları ise hadis alanına önemli katkıları olduğu bilinen bir husustur. 20. yüzyılda yaşamış olan Ahmed Davudoğlu da bu alanda eserler vererek ilmî mirasa önemli katkılarda bulunmuştur.

Hadis alanında faaliyet gösteren âlimlerin yöntemlerini ve yazdıkları eserlerde izledikleri ilmî usulleri ortaya koyan çalışmalar, hem ilgili şahsiyetlerin hadisçiliğinin daha iyi anlaşılmasına hem de hadis literatürüne katkı sağlamaktadır. Bu çerçevede Ahmed Davudoğlu'nun da hadis ilmine dair kaleme aldığı eserleri, onun hadis anlayışını ve ilmî yaklaşımını değerlendirmek açısından önem arz etmektedir.

Ahmed Davudoğlu'nun bu alandaki temel çalışmaları; "*Sahîh-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*", "*Bülûğu'l-Merâm Tercemesi ve Şerhi: Selâmet Yolları*" ile yalnızca tercüme mahiyetindeki "*Müsned-i EbuBekri's Siddik*" adlı eserleridir (Ahatlı, 2016: 91-92). Bu bağlamda hazırlanan bildirimizin ilk bölümünde, Ahmed Davudoğlu'nun hayatı kısaca ele alınacak, ardından hadis alanına dair kaleme aldığı eserlerine yer verilecektir. İkinci bölümde ise, bu eserlerin literatürdeki yeri ve ilmî katkıları incelenerek; ulaşılan veriler ışığında Ahmed Davudoğlu'nun hadisçiliğine dair temel hususlar ortaya konacaktır.

1.AHMED DAVUDOĞLU'NUN HAYATI VE ESERLERİ

1.1.Hayati

Ahmed Davudoğlu, 1912 yılında, vaktiyle Türkler'in Anadolu'nun değişik yerlerinden hicret ettirilerek yerleştirildiği bölgelerden birisi olan ve Bulgaristan toprakları içerisinde yer alan, kahve ve tütünü meşhur Deliorman bölgesi'nin Şumnu şehrine bağlı Kalaycıköy adlı yerleşim yerinde dünyaya gelmiştir. Toprağının verimliliğiyle bilinen Deliorman bölgesinde yaşayan Türkler arasında at koşuları ve güreşler, geleneksel eğlence anlayışının önemli unsurları arasında yer almaktadır. Davudoğlu'nun dedesi (en yüksek derecenin bir alt derecesi olan) başaltı kategorisine kadar güreşmiş

bir pehlivan olan Davud Ağa, babası ise bölgenin verimli topraklarında çiftçilik yapan ve oğlunun ilk hocası olan Hasan Ağa'dır. Annesi de dini hassasiyetleri olan bir insandır (Ahmed, 2016: 42-43; Davudoğlu, 2023: 17, 23, 51, 60; Engin, 1994: 9/52).

İlk eğitimini babasından alan Ahmed Davudoğlu, altı yaşına geldiğinde eğitimin daha ibtidai durumda olduğu o yıllarda geleneksel usulle eğitim veren sıbyan mektebine, ertesini yıl ise modern usulle eğitim vermek için kurulmuş olan ve ilk talebelerinden birinin kendisi olduğu köy mektebine başlamıştır. 1924'te ilkokulu tamamladıktan sonra küçük Ahmed'i babası Şumnu'ya okula kaydettirmek üzere götürmüşse de maddi imkansızlıktan dolayı kayıt ettiremeyip gerisin geriye köye getirmiştir. Okumayı istemeyerek hayvancılık ve pehlivanlıkla uğraşmayı düşünen Davudoğlu, bu duruma içten içe sevinse de bu sevinci uzun sürmemiştir. Çünkü babası onu, aynı sene köylerine beş-altı km uzaklıktaki Ekizce'de açılan Rüşdiye'ye kaydettirmiştir. Arkadaşlarıyla beraber köyden gidip gelmek suretiyle üç yıllık öğreniminden sonra Rüşdiye'den mezun olmuştur (Davudoğlu, 2023: 53, 55, 61-65; Engin, 1994: 9/52).

Ahmed Davudoğlu, 1928 yılında Darü'l-Muallim'in kapanmış olmasından dolayı Türk çocuklarının gidebileceği tek yer olan Şumnu'daki Nüvvâb mektebine yine babasının ısrarıyla kaydolmuş; 1933'te lise seviyesinde olan ve beş sene süren öğrenimini tamamlayanların imam, hatip olabilmesinin yanı sıra öğretmen ve müftü kâtibi olarak da görev alabildiği Tâlî kısmını tamamlamıştır. Tâlî kısmında öğrenim hayatına devam ederken arkadaşının ısrarıyla Bulgar Lisesine gidip oradan da diploma almayı denemişse de neticede babasının gönül rızası olmadığı için bu işten vazgeçmiştir. 1936'da ise yüksekokul seviyesinde olup, üç yıl süren ve öğrenimini tamamlayanların müftü olabilmesinin yanı sıra rüşdiye öğretmeni ve müdürü olarak da görev alabildiği Âlî kısmını tamamlamıştır (Davudoğlu, 2023: 55, 56, 65-70; Engin, 1994: 9/52).

O sene mezun olanlardan dereceye giren üç kişinin Bulgaristan Başmüftülüğüne Mısır'a ihtisasa gönderileceği haberi doğrultusunda iki arkadaşı ile beraber Mısır'a gönderilerek Cami'atü'l-Ezher'in Şeriat Fakültesi'ne giren Davudoğlu, buranın âli kısmını bitirdikten sonra kurduğu fakat gerçekleştiremediği hayalini bu şekilde gerçekleştirmiştir. Mezuniyet imtihanlarında komisyonda yaşanan sıkıntı sebebiyle diplomasını ancak altı ay sonra alabilmiştir. Akabinde aynı bölümde yüksek lisansa kaydolmuş, fakat İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla oluşan diplomatik sıkıntılar sebebiyle 1942'de ülkesine dönmüştür (Davudoğlu, 2023: 71, 76, 80, 81-83; Engin, 1994: 9/52; Ahmed, 2016: 44).

Ülkesine döndükten sonra önce Nüvvâb'ın lise ve üniversite seviyesindeki bölümlerine öğretim görevlisi, iki sene sonra ise müdür olarak görevlendirilmiştir. 1944'te Müdürlüğü esnasında Şumnu komünist yönetiminin baskılarının yanı sıra Nüvvâb'a dışarıdan gelen kışkırtmalar sonucu oluşan kaos ortamında anarşist öğrencilerin eylemlerine karşı da mücadele etmiştir (Davudoğlu, 2023: 87-88; Engin, 1994: 9/52).

1945 yılı Mayıs ayı başlarında Türkiye yararına faaliyet yürütecek casusluk örgütü kurduğu iddiasıyla tutuklanmıştır. Sofya Askerî Mahkemesi'ne sevk edilen Davudoğlu, bir aya yakın bir süre hapsedildikten sonra, Rositsa kasabasına gönderilerek ağır işlerde çalıştırılmış, 1945 yılı Kasım ayında hastalığı sebebiyle serbest bırakılmıştır. Bu tutukluluk ve kamp süreci takribî olarak altı ay sürmüştür (Davudoğlu, 2023: 94, 97-99, 107, 122, 126, 135, 143; Engin, 1994: 9/52; Ahmed, 2016: 45).

Serbest bırakılması akabinde müdürlük görevine bir süre devam ettikten sonra okulun düz liseye çevrilmesinden dolayı istifa ederek öğretmenliğe geri dönen Davudoğlu, Türkiye'ye gidinceye kadar öğretmenlik görevini sürdürmüştür. Davet edilerek gittiği bir yağmur duasında yapmış olduğu vaazını duyan Şumnu milis kumandanının, kendisini müebbet hapisle tehdit etmesi üzerine Türkiye'ye kaçmak için yollar aramaya başlamışsa da başarılı olamamıştır. Sonraları zor da olsa pasaport temin ederek 1949 yılının son günü aile efradını da yanına alarak Türkiye'ye gelmiştir (Davudoğlu, 2023: 146-151; Engin, 1994: 9/52; Ahmed, 2016: 45).

Ahmed Davudoğlu, önce Adapazarı'ndaki akrabalarının yanında bir süre misafir olduktan sonra İstanbul'a gitmiş ve Yedikule Küçükfendi Camii'nde imamlık görevine başlamıştır. Ardından gezici vaiz olarak atanmıştır. Takriben sekiz ay boyunca Ankara'da vaizlik yapması akabinde İstanbul'da olan ailesine yakın olma amacıyla İstanbul'a gitmek istese de tayin olamadığı için nispeten yakın olmasından dolayı 1951'de Bursa Orhangazi müftüsü unvanıyla göreve başlamıştır. Bir süre sonra Orhangazi'de huzuru kalmayarak oradan da 1953'te İstanbul Fatih Kütüphanesi'ne memur olmuş, kütüphanenin Süleymaniye'ye nakil edilmesi neticesinde de 1956'da Süleymaniye Kütüphanesi'nde görev almıştır. Bu görevini sürdürürken İstanbul İmam-Hatip Okulu'nda da dersler vermiştir. 1959 yılı Kasım ayında, o sene İstanbul'da eğitim öğretime başlayan Yüksek İslam Enstitüsü'nün akademik kadrosunda görev almıştır. 1960 yılında Müdür muavini vekili, 1962'de müdür vekili, 1963'te ise müdür olmuştur. Yaklaşık on ay süren müdürlük görevi 1964 yılında sona ermiş, ardından aynı enstitüde Arap Dili ve Edebiyatı derslerini okutmuştur (Engin, 1994: 9/52; Davudoğlu, 2023: 152, 155, 157-159, 162-166; Ahmed, 2016: 45-46).

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Konya'da düzenlediği Müftüler seminerinde (1966) laikliğe aykırı düşen açıklama ve hatırlatmalarda bulunduğu gerekçesiyle, Konya Ağır Ceza Mahkemesi'nin 1968 yılı 22 Mart'ında verdiği karar sonucu bir sene ağır hapis, dört ay Kırşehir'de zorunlu ikamet ve memuriyetten men edilmesine karar verilmiş, fakat emekliliğe ilişkin kazanımları herhangi bir kayba uğramamıştır. Verilen cezaları tamamlayınca ilmi çalışmalarına evinde devam eden Davudoğlu'nun; yetmiş yıllık yaşamı 7 Nisan 1983 yılında sona ermiştir. Vasiyeti üzerine Eyüp Kabristanı'na defnedilmiştir (Engin, 1994: 9/52; Davudoğlu, 2023: 166-170, 174).

Türkçe yanında Arapça ve Bulgarca dillerine hakim olan Davudoğlu, öğrencilerinin ifadeleri ve literatür taraması neticesinde elde edilen verilere göre; mert, tevazu sahibi, rakîk kalpli, saf ve iyi

niyetli kişiliğe sahip bir İslam âlimidir. Bunun yanı sıra koyu hanefi olması ve geleneksel anlayışı benimseyerek İslam reformcularına tavizsiz şekilde karşı durmasıyla dikkat çekmektedir. Nitekim onun görüşüne göre din, “*neşvünema bulmakla değil ancak çelik gibi donuk durmakla ilâhî vasfını muhafaza etmiştir ve edecektir: yenilik taraftarları ise farkında olmadan İslâmiyet’i tahrip etmektedirler*” (Selâmet Yolları, 1965-1967: I/E). Davudoğlu’nun bu anlayışa sahip olmasında, Mustafa Sabri Efendi ile kayınpederi Hüseyin Hüsnü Efendi’nin etkilerinin yanı sıra, yaşadığı dönemin sosyal ve fikrî ortamı, ayrıca Bulgaristan ve Mısır’daki ilerici ve muhafazakâr hareketlerle kurduğu temasların belirleyici rol oynamış olması muhtemeldir (Engin, 1994: 9/52; Yılmaz, 2016: 51-59).

1.2.Eserleri

İslâmî ilimler’in birçok alanında eser yazmış olan Davudoğlu, fıkıh ve hadis alanında kaleme aldığı eserleri ile dikkat çekmiştir. Onun İslâmî ilimler alanında matbu eserleri olmakla birlikte halen basımı gerçekleştirilmemiş eserlerinin de olduğu belirtilmektedir (Davudoğlu, 2023: Takdim, 11-14). Onun matbu olan eserleri ve kısaca tanıtımı şu şekildedir:

1.2.1. *Bülûğu’l-Merâm Tercümesi ve Şerhi: Selâmet Yolları:* Davudoğlu tarafından hazırlanan bu çalışma, İbn Hacer’ in ahkâm hadislerini bir araya getirdiği *Bülûğu’l-merâm min-Edilleti’l-Ahkâm* adlı yapının Türkçe’ye tercümesi ve şerhi mahiyetinde olup, dört cilt halinde yayımlanmıştır (I-IV, İstanbul, 1965-1967). Eser, büyük oranda Emir es-San’anî’nin yazdığı *Sübülü’s-selâm* şerhinden hareketle yazılması, Ehl-i sünnet perspektifine uygun olmayan mezhep ve fırkaların görüşlerinin kaldırılması, ayrıca *Sübülü’s-selâm*’ın hem tercümesi hem de şerhi olması sebebiyle bu şekilde isimlendirilmiştir (Engin, 1994: 9/52; Davudoğlu,1965-1967: 1/B, H, Mukaddime).

1.2.2. *Sahîh-i Müslim Tercemesi ve Şerhi:* Davudoğlu tarafından İmam Müslim’in *Sahih*’ inin tercüme ve şerhinin yapıldığı eserdir (I-XI, İstanbul, 1977-1983). İlk fihristi 1986’da, ikinci fihristi 1993’te yapılmak suretiyle iki ayrı fihristi hazırlanmıştır. Davudoğlu’nun bu eseri kaleme alma amacı, hadislerin açıklamalarının yapılmadan yahut yetersiz olarak açıklama yapılarak tercüme edilmesinin yaygınlaştığı o dönemde, hadislerin bu şekilde halka sunulmasının doğuracağı sakıncaları gidermektir. Eser on bir ciltten oluşmaktadır (Engin, 1994: 9/52; Davudoğlu, 1977-1983: 1/XI-XII, Önsöz).

1.2.3. *Kur’ân-ı Kerîm ve İzahlı Meâlî:* Davudoğlu, Kur’an ve Kur’an ilimleri konusundaki derin bilgisine rağmen, meallerin yanlış anlaşılmalara yol açabileceği endişesiyle uzun süre Kur’an meali yazmaktan kaçınmıştır. Ancak, özellikle kendi döneminde İslam’ın yenilenmesi yönündeki çağrılarının artması ve bazı Türkçe meallerin bu fikirleri destekleyecek şekilde kaleme alınması, Davudoğlu’nu bu sürece müdahil olmaya sevk etmiştir. Bu gelişmeler karşısında, doğru yöntem ve ilkelerle hazırlanan bir mealin zarar değil, aksine fayda sağlayacağı kanaatine ulaşarak, söz konusu eseri

hazırlamaya karar vermiştir. Bu eser, Ahmed Davudoğlu'nun telif ettiği son ilmî çalışmasıdır. Meal 1988 yılında İstanbul'da basılmıştır (Engin, 1994: 9/52; Hasanov, 2016: 129-131).

1.2.4. Kur'ân-ı Kerîm Meâli ve Tefsiri-Tibyân Tefsiri: Bu eser, Ayıntâbî Mehmed Efendi'nin (ö. 1111/1699) kaleme aldığı *Tibyân Tefsiri* isimli eserinin Süleyman Fahir tarafından 1956'da sadeleştirilen hâlinin Davudoğlu tarafından gözden geçirilerek sadeleştirilmiş hâlidir. 1980'li yıllarda dört cilt olarak yayınlanmıştır (Ayıntâbî, 1980-1981: 1/5, Takdim; Baş, 2016: 125).

1.2.5. İbn Âbidîn Terceme ve Şerhi - Reddû'l-muhtâr ale'd-Dürri'l-muhtâr: Bu eser, İbn Âbidîn'in fıkıh alanındaki temel kaynaklarından biri olan *Reddû'l-Muhtâr*'ın Türkçe'ye kazandırılmış halidir. Çalışmanın tercümesine Ahmed Davudoğlu öncülük etmiş ve eserin ilk on cildini dilimize çevirmiştir. Hanefî mezhebine ait kapsamlı bir fıkıh külliyyatı olan bu eserin kalan ciltleri ise Mehmet Savaş ve Mazhar Taşkesenlioğlu'nun tercüme etmesiyle tamamlanmıştır. Eser 1982-1988 yılları arasında 18 cilt olarak İstanbul'da yayınlanmıştır (Engin, 1994: 9/52-53; Âbidîn, 1982-1988: 1/7, Önsöz).

1.2.6. Mültekâ Tercemesi - Mevkûfât: Bu çalışma, Mehmed Mevkûfâtî tarafından, Hanefî âlimlerinden İbrahim b. Muhammed el-Halebî'nin *Mülteka'l-Ebhur* adlı fıkıh eserine yapılan eklemeli tercümenin, Davudoğlu tarafından sadeleştirilmiş bir versiyonudur. Ahmed Davudoğlu, eseri sadeleştirirken bazı küçük düzenlemelere ihtiyaç duyduğunu ifade etmiş, yeri geldikçe gereksiz gördüğü kısımları metinden çıkararak eserin daha yararlı ve anlaşılır bir hâle gelmesini sağlamıştır. 1980-1983 yıllarında iki cilt olarak İstanbul'da yayınlanmıştır (Halebî, 1980-1983: 1/5, Önsöz).

1.2.7. Dini Tamir Davasında Din Tahripçileri: Dinde yenileşmeyi savunanlara karşı yazılan bu eserinde Davudoğlu, reformculuğu savunanları listeledikten sonra onları eleştiriye tabi tutarak iddialarını çürütmeye çalışmıştır. 1974,1978,1980 yıllarında İstanbul'da basılmıştır.

1.2.8. Ölüm Daha Güzeldi: Otobiyografik olan bu eserde Davudoğlu, yetiştiği bölgeye, eğitimine, çektiği zorluklara, verdiği mücadelelere, görevlerine dair hatıraları ve vasiyetini kaleme almıştır. 1970,1979 yıllarında İstanbul'da yayınlanmıştır.

1.2.9. Müsned-i EbuBekri's Siddık (Hadis-i Şerifler): Mervezî'nin (ö.292/904) Hz. Ebu Bekir'in aktardığı rivayetleri bir araya getirdiği eseri, *Müsned-i EbuBekri's Siddık*'ın Şuayb el-Arnaût (ö.1928/2016) tarafından yapılan Arapça neşrinin tercemesidir. 1981, 2020 yıllarında İstanbul'da basılmıştır (Mervezî, 1981: 7, Önsöz; Ahatlı, 2016: 92).

1.2.10. Fıkıh Usulü Dersleri: Ahmed Davudoğlu'nun ders kitabı mahiyetinde hazırladığı ve altmışlı yıllarda ders kitabı olarak Yüksek İslam Enstitüsü'nde okutulan fıkıh alanına dair eseridir. 2023 yılında İstanbul'da neşredilmiştir (Davudoğlu, 2023: 11-12, Takdim).

Ahmed Davudoğlu'nun ayrıca kaleme aldığı çeşitli takdim ve takriz yazıları da bulunmaktadır (Ahmed, 2016: 46).

2.AHMED DAVUDOĞLU'NUN HADİSÇİLİĞİ

Ahmed Davudoğlu'nun İslâmî ilimler alanında kaleme aldığı eserlerden üçü hadis ilmiyle ilgilidir. Bunlardan *Bülûğü'l-Merâm Tercümesi ve Şerhi: Selâmet Yolları* ile *Sahîh-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*, şerh özellikli çalışmalardır. *Müsned-i Ebû Bekir es-Siddik* adlı eseri ise sadece tercüme niteliğindedir (Ahatlı, 2016: 91).

Tebliğ'in bu bölümünde Ahmed Davudoğlu'nun hadis sahasında kaleme aldığı eserleri incelenecek; hadis ilmine yaklaşımı ve bu alandaki katkılarına ilişkin hususlara yer verilecektir. Tebliğimizde, Erdinç Ahatlı'nın "*Türkiye'de Hadisi Anlama Çalışmaları: Ahmed Davudoğlu ve Müslim Şerhi Örneği*" adlı çalışması ile *İslam Âlimi Ahmed Davudoğlu Uluslararası Sempozyumu*'na sunduğu "*Ahmed Davudoğlu'nun Hadis Çalışmaları*" başlıklı bildirisi temel kaynak olarak kullanılacaktır.

Ahmed Davudoğlu'nu eser telifine yönelten sebeplerin başında, özellikle dinde reformist yaklaşımlara karşı ilmî bir duruş sergileme arzusu gelmektedir. Yazdığı eserler incelendiğinde, bu tavrının onun temel gayelerinden biri olduğu açıkça görülmektedir. Bununla birlikte, özellikle hadis alanında kaleme aldığı çalışmalara yönelmesinde başka etkenler de rol oynamıştır. Bu etkenlerden biri, ilmî hayatı boyunca edindiği bilgi ve birikimi Müslümanların hizmetine sunma isteğidir. Ayrıca, doğru bir İslam anlayışının yerleşmesi, sahih düşünce yapısının benimsenmesi ve bidatlerle birlikte dinde ortaya çıkan yenilikçi yorumlarla mücadele edilmesi amacı da bu çalışmalarında belirleyici olmuştur (Ahatlı, 2016: 92-95). Bu bağlamda, söz konusu eserlerin telif edilme amaçlarına daha yakından bakmak yerinde olacaktır.

Davudoğlu'nun *Sahîh-i Müslim Tercümesi ve Şerhi*'ni kaleme almadaki asıl amacı, eserin önsözünde ifade edilenlere göre, yaşadığı dönemde giderek artan hadislerin açıklama yapılmadan ya da yetersiz açıklamalarla tercüme edilip halka sunulmasının yol açabileceği olumsuz sonuçları ortadan kaldırmak olduğu anlaşılmaktadır. Davudoğlu'na göre, izah ve açıklama yapılmayan bir tercüme, faydasından çok zarara yol açma riski taşımaktadır (Davudoğlu, 1977-1983: 1/XI-XII, Önsöz; Ahatlı, 2016: 99).

Ahmed Davudoğlu'nun *Selâmet Yolları* adlı eserini kaleme alırken güttüğü temel amaç ise, eserin mukaddimesinden de anlaşılacağı üzere, 19. yüzyılın sonlarına doğru İslam düşmanları aracılığıyla ümmet içerisinde yaygınlaşmaya başlayan dinde reform anlayışına karşı ilmî bir duruş ortaya koymaktır. Davudoğlu, Mısır'da el-Ezher Üniversitesi Şeriat Fakültesi'nde aldığı eğitimin, dinde reformu savunan çevrelerin oluşturduğu bir müfredatla yürütüldüğünü ve bu durumdan memnun olmadığını özellikle vurgular. Öğrencilik yıllarında bu anlayışa karşı içinde gelişen tepki ve bilinç, arkadaşlarının teşvik ve desteğiyle onu İbn Hacer'in *Bülûğü'l-Merâm* isimli eserini Türkçeye çevirmeye yöneltmiştir. Yalnızca tercümeyle yetinmemiş, elindeki imkânlar ölçüsünde eseri şerh etmiş ve açıklamalar eklemiştir. Bu çalışmasıyla Davudoğlu, geleneksel İslam anlayışını korumayı ve dinde reform hareketlerine karşı ilmî bir cevap vermeyi amaçlamıştır. Ayrıca, bu eserinin Allah

katında kendisi için bir şahitlik vesilesi olmasını ve Peygamberimiz'in (s.a.v.) şefaatine nail olmasına vesile teşkil etmesini temenni ettiğini de dile getirmiştir (Davudoğlu, 1965-1967: 1/ C-G, Mukaddime).

Eserlerini bu amaç ve düşüncelerle kaleme alan Davudoğlu'nun hadise dair çalışmalarını şöyle detaylandırabiliriz:

Ahmed Davudoğlu, *Selâmet Yolları* adlı eserinin mukaddime kısmında bu çalışmasının İbn Hacer'e (ö. 852/1449) ait *Bülûğu'l-Merâm min Edillati'l-Ahkâm* adlı eserin bir şerhi olduğunu ifade eder. İbn Hacer'in bu eseri hakkında kısaca bilgi verdikten sonra, Mağribî'nin (ö. 1119/1707) eseri şerh ederek *el-Bedrü't-Tamâm* ismini verdiğini belirtir. Ancak bu şerhin hacimli oluşu sebebiyle, San'ânî'nin (ö. 1182/1768) bu metni bazı kısaltmalar yaparak ve kendi değerlendirmelerini ekleyerek *Sübülü's-Selâm* adlı eserini kaleme aldığını aktarır. Daha sonra, Ebu'l-Hayr Hasan Han'ın (ö. 1307/1890), San'ânî'nin eserinde yer alan Ehl-i Sünnet dışı görüşleri ayıklayıp gerekli gördüğü bazı bilgileri ilave ederek *Fethu'l-Allâm* adlı şerhi meydana getirdiğini ifade eder. Ayrıca, *Bülûğu'l-Merâm* üzerine kaleme alınmış farklı haşiyeler bulunduğu da değinir. Mukaddimenin devamında Davudoğlu, dinde reform anlayışını benimseyen bazı çevrelerin ileri sürdüğü görüş ve iddialara temas eder. Bu çerçevede eseri telif etme gerekçelerini ortaya koyar ve benimsediği yöntem hakkında ayrıntılı bilgi sunar. Eserin isminin belirlenme gerekçesini, dil ve üslup tercihlerini açıklar; ayrıca kullandığı bazı terim ve işaretlerin anlamlarını da izah eder. Bunun yanı sıra İbn Hacer ve San'ânî'nin biyografilerine ve eserlerine kısaca yer verir. Ardından başvurduğu kaynakları listeler. Fıkıh usulüne dair bazı temel kavramları açıklayıp bu alana ilişkin bir ayetin nasıl yorumlandığına örnek sunar. Akabinde hadis ilmüne dair terminolojiye yer vererek, hadisleri râvi sayısına, seneddeki ittisal ve inkıta durumuna ve sıhhat derecelerine göre sınıflandırır. Tüm bu metodolojik çerçeve sunulduktan sonra mukaddime bölümünü nihayetlendirir (Davudoğlu, 1965-1967: 1/B-Zc, Mukaddime). Ardından İbn Hacer'in esere giriş niteliğindeki mukaddimesine de yer vermiştir. Bu sebeple eserde iki adet mukaddime bulunmaktadır (Davudoğlu, 1965-1967: 1/1-7).

Ahmed Davudoğlu, *Sahîh-i Müslim Tercümesi ve Şerhi* adlı eserinde de benzer mahiyette bilgilere yer vermiştir. Bu çalışmasında, Müslim'in *el-Câmi'u's-Sahîh* adlı eserine geçmeden önce kendi hazırladığı bir mukaddimeyi sunmuş, ardından Müslim'in esere giriş mahiyetindeki mukaddimesine yer vermiştir. Bu yapı dolayısıyla eserde, biri müellife diğeri Müslim'e ait olmak üzere iki ayrı mukaddime bölümü yer aldığı ifade edilmiştir (Ahatlı, 2016: 99).

Davudoğlu'nun bu iki eserinde izlediği metodu ele alacak olursak, Ahatlı'nın da belirttiği üzere Ahmed Davudoğlu, hadis şerhlerinde genellikle belirli bir yöntemi takip etmektedir. Her ne kadar bu yöntemi her zaman istikrarlı bir biçimde uygulamasa da genel hatlarıyla şu şekilde bir yol izlediği görülmektedir: Öncelikle, ilgili bâb başlığında yer alan hadislerin tercümelerini sırasıyla sunmakta; ardından bu hadislerin geçtiği diğer kaynaklara atıfta bulunmaktadır. Örneğin, *Selâmet Yolları* adlı

eserinde, hadisin geçtiği kaynağı "Bu hadisi Ebu Davud ile Tirmizî tahrir etmiştir" gibi ifadelerle belirtmektedir (Davudoğlu, 1965-1967: 1/30). *Sahîh-i Müslim Şerhi*'nde ise, "Onu Buhârî dahi 'Bed'ü'l-Halk', 'Talâk', 'Menâkıbu Kureyş' ve 'Meğâzî' bâblarında muhtelif râvilerden tahrir etmiştir" şeklinde ifade etmektedir (Davudoğlu, 1977–1983: 1/293).

Akabinde, hadisin cümlelerini sırasıyla ele alarak içerdiği konulara dair açıklamalarda bulunmaktadır (Ahatlı, 2016: 99). Ayrıca, metindeki kelimelerin lügavî ve istilâhî anlamlarına da temas etmektedir. Nitekim *Selâmet Yolları*'nın "Abdest Babı"nda, "Misvâk" terimi şu şekilde açıklanmıştır: "Sivâk = Lâfzı sinin kesri ile lügatte hem misvâk tutunmaya hem de misvâk'a denir. Istilah'ta ise dişlerin sarılığını ve sâireyi gidermek için ağaç kökü veya benzeri bir şeyi dişlerde kullanmaktır" (Davudoğlu, 1965-1967: 1/56). Kavramların tanımlamalarına yer verirken de lügatlerden yararlanmış ve yer yer lügatleri zikretmiştir. Mesela; *Selâmet Yolları*'nın "Sular Babı"nda "Deniz Hınzırı"nı açıklarken, dipnotta yararlandığı lügati de belirtmiştir (Davudoğlu, 1965-1967: 1/11).

Eğer mevcutsa, hadisin vürûd sebebine de yer vermiştir. Örneğin, *Selâmet Yolları*'nın "Sular Babı"nda zikredilen "Bi'r-i Budâa Hadisi"nin vürûd sebebinin zikretmiştir (Davudoğlu, 1965-1967: 1/12). Sonunda da, *Sahîh-i Müslim Şerhi*'nde "Hadisten çıkarılan hükümler" başlığı altında ilgili hadislerden elde edilen fikhî ve ahlâkî sonuçları sistemli bir şekilde sıralamaktadır (Ahatlı, 2016: 100). *Selâmet Yolları*'nda ise, hadisin delalet ettiği hükümler sınırlıysa yalnızca ilgili hususu belirtmekle yetinmekte; ancak nadiren de olsa delaletin kapsamlı olduğu durumlarda yine aynı başlık altında detaylı açıklamalara yer vermektedir.

Bunlara ilaveten şârih, genellikle bâb başlıklarını açıklamakta, ancak nadiren de olsa doğrudan hadis-i şerifle konuya giriş yapmaktadır. Örneğin, *Selâmet Yolları*'nda "Pisliği Giderme Babı ve İzahı" başlığında (Davudoğlu, 1965-1967: 1/43) herhangi bir açıklamaya yer vermeksizin doğrudan hadisle konuya başlamıştır.

Davudoğlu, hadis râvilerini de eserlerinde anmaktadır. Nitekim *Sahîh-i Müslim Şerhi*'nin "Mukaddime" ve "Kitâbü'l-Îmân" bölümleri ile *Selâmet Yolları*'nın "Mukaddime" ve "Kitâbü't-Tahâre" kısımlarında, râvilerin biyografilerine dipnotlarda ayrıntılı şekilde yer verilmiştir. Ancak muhtemelen bu râvilerin isimlerinin ilerleyen bölümlerde tekrar edilmesi nedeniyle, eserin sonraki kısımlarında bu tür bilgilere aynı yoğunlukta yer verilmemiştir (Ahatlı, 2016: 99; Davudoğlu, 1977–1983; 1965–1967).

Davudoğlu'nun, daha önce tanıtılan râviler hakkında ilerleyen bölümlerde tekrar açıklama yapmaktan kaçınması, muhtemelen mükerrer bilgilerin önüne geçme amacı taşımasından kaynaklanması ihtimal dâhilindedir. Râvilerin hayatlarına dair bilgileri sunarken, ricâl ve tabakât kaynaklarından faydalanmış ve yer yer bu kaynakları da zikretmiştir. Râviler hakkında sunduğu bilgiler içerik itibarıyla aynı değildir: Bazı râviler ayrıntılı biçimde tanıtılırken, bazıları hakkında daha yüzeysel ve kısa bilgiler verilmiştir. Bu çeşitliliğin temelinde, râvilerin tanınırlık düzeyinin

etkili olduğu söylenebilir. Nitekim az bilinen râviler hakkında daha ayrıntılı bilgiler verilmiş; genel olarak tanınan râviler hakkında ise daha özet açıklamalarla yetinilmiştir (Ahatlı, 2016: 100-101). Bunun yanında, hadis çalışmalarında tahrir yöntemine özel bir önem atfederek, hadislerin geçtiği kaynakları belirtip sened ve metin açısından değerlendirmelerde bulunmuştur. Şerhlerinde, yalnızca metin çözümlemeleriyle yetinmemiş; ravilere dair bilgileri tabakat literatüründen, kavramsal analizlerde ise lügat eserlerinden faydalanarak ilmî temellendirmeler yapmıştır. Davudoğlu, hadis yorumlarında çoğunlukla klasik ulemanın görüşlerini esas almış; onların ilmî mirasını temel referans noktası olarak benimsemiştir. Bununla birlikte, nadiren de olsa güncel meselelere temas etmiş; bazı hadislerin açıklamalarında çağdaş Müslümanlara yönelik uyarı ve yönlendirmelerde bulunmuştur. Bazı hadislerin yorumunda ise, yaşadığı dönemin toplumsal ve dinî gelişmelerinden hareketle değerlendirmelerde bulunmuştur. Ancak, hadislerin modern çağda nasıl anlaşılması gerektiğine dair sistematik bir tartışma veya yöntem önerisi ortaya koymamıştır. Ehl-i sünnet çizgisini açıkça benimseyen Davudoğlu, bidat ehli fırkalara ve onların düşüncelerine karşı net ve sert bir tutum sergilemiş; bu çerçevede reddiye mahiyetinde eleştiriler kaleme almıştır. Ayrıca, hadisler arasında çelişkili gibi görünen rivayetlere dair tearuzu giderme yollarından faydalanarak; klasik usul çerçevesinde çözümler üretmeye gayret etmiştir (Ahatlı, 2016: 99-115).

Ahatlı, Davudoğlu'nun *Sahih-i Müslim Şerhi*'nde bazı hataların olduğunu belirtmiş, lakin bunların kaynağının tam olarak tespitinin mümkün olmadığını ifade etmiştir (Ahatlı, 2016: 109).

Ahmed Davudoğlu'nun; *Müsned-i EbuBekri's Sıddık (Hadis-i Şerifler)* isimli hadise dair eseri salt tercüme olmasından dolayı burada detaylı olarak ele alınmamıştır.

SONUÇ

Ahmed Davudoğlu'nun hadis alanında yazdığı eserlerine bakıldığında onun hadislerin doğru anlaşılmasına gösterdiği önemin yanı sıra hadisleri şerh ve tercüme ederken son derece titizlikle izlediği metod ortaya çıkmaktadır. Bu iki eserinde izlediği metod benzerlik göstermekteyse de ufak tefek farklılıklar vardır. Hadisten elde edilen hükümler hususu buna örnek gösterilebilir.

Ahmed Davudoğlu'nun hadis alanındaki çalışmaları, yalnızca tercüme veya aktarım değil, aynı zamanda İslamî ilimlerin derinlikli anlaşılması ve yorumlanması adına önemli bir katkı olarak değerlendirilmelidir. Onun eserleri, hem geçmişin ilmî mirasına ışık tutmakta hem de günümüz İslâm dünyasının doğru bilgiye ulaşma çabasına rehberlik etmektedir.

Hadislerin veya ilmî eserlerin tercüme ve şerhinde son derece titiz davranılması gerekmektedir. Zira bu alanda yapılacak hatalar, okuyucunun yanlış yönlendirilmesine sebebiyet verebilir. Ahmed Davudoğlu da bu hassasiyetin bilincinde olarak, eserlerini kaleme alırken azami dikkat göstermiştir. Onun bu yaklaşımı, ilgili metinleri inceleyen ve şerh edenlerin de aynı titizlikle hareket etmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Zira ilmî bir metindeki küçük bir işaret veya noktalama hatası, anlamı tamamen değiştirebilir ve ciddi yanlışlara yol açabilir. Bu sebeple, hem mütercimlerin hem

de tahkik yapan araştırmacıların, metinleri dikkatle incelemeleri, anlam bütünlüğünü gözetmeleri ve hataları en aza indirecek bir özenle çalışmaları zaruridir.

KAYNAKÇA

- Ahatlı, E. (2016). “Ahmed Davudoğlu’nun Hadis Çalışmaları”. *İslâm Âlimi Ahmed Davudoğlu Uluslararası Sempozyumu*. 91-115. Erişim:
<http://ktp.isam.org.tr/detayilhmkltz.php?navdil=eng&midno=124537500&Dergivalkod=1982>
- Ahatlı, E. (2005). “Türkiye’de Hadisi Anlama Çalışmaları: Ahmed Davudoğlu ve Müslim Şerhi Örneği”. *Hadis Tetkikleri Dergisi*. 3 (1). 73-89. Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/htd/issue/41606/502612>
- Ahmed, V. S. (2016). “Delioranlı İslâm Âlimi Ahmed Davudoğlu’nun Hayatı ve Şahsiyeti”. *İslam Âlimi Ahmet Davudoğlu Uluslararası Sempozyumu*. 41-50. Erişim:
<http://ktp.isam.org.tr/detayilhmkltz.php?navdil=eng&midno=123399375&Dergivalkod=1982>
- Ayıntâbî Mehmed Efendi. (1980). *Kur’ân-ı Kerîm Meâli ve Tefsîri - Tibyan Tefsiri*. sad. Ahmed Davudoğlu. (C. 1-4). İstanbul: Akpınar Yayınevi.
- Baş, E. (2016). “Ahmet Davudoğlu’nun Meal Dışında Kur’an Çalışmaları”. *İslam Âlimi Ahmet Davudoğlu Uluslararası Sempozyumu*. 117-127. Erişim:
<http://ktp.isam.org.tr/detayilhmkltz.php?navdil=eng&midno=124539375&Dergivalkod=1982>
- Bedir, M. (2010). “Sünnet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: 2010. 38/150-153.
- Çakan, İ. L. (1994). “Dirâyetü’l-Hadîs”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: 1994. 9/366-367.
- Davudoğlu, A. (2023). *Fıkıh Usulü Dersleri*. haz. Fetullah Yılmaz. İstanbul: Şamil Yayınevi.
- Davudoğlu, A. (1965). *Bülûğu’l-Merâm Tercümesi ve Şerhi: Selâmet Yolları*. (C. 1-4). İstanbul: Sönmez Neşriyat.
- Davudoğlu, A. (1977). *Sahih-i Müslim Tercümesi ve Şerhi*. (C. 1-11). İstanbul: Sönmez Neşriyat.
- Davudoğlu, A. (2023). *Ölüm Daha Güzeldi*. İstanbul: Şamil Yayınevi.
- Engin, N. (1994). “Davudoğlu, Ahmet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: 1994. 9/52-53.
- Hasanov, S. (2016). “Ahmed Davudoğlu’nun Kur’ân-ı Kerim ve İzahlı Meali’ndeki Tercüme Metodu”. *İslâm Âlimi Ahmed Davudoğlu Uluslararası Sempozyumu*. 129-141. Erişim:
<http://ktp.isam.org.tr/detayilhmkltz.php?navdil=eng&midno=124541250&Dergivalkod=1982>
- İbn Âbidîn, (1982). *Reddü’l-muhtâr ale’d-Dürri’l-muhtâr*. trc. Ahmed Davudoğlu ve dđr. (C. 1-18). İstanbul: Şâmil Yayınevi.
- Halebî, İ. (1980). *Mültekâ Tercemesi - Mevkûfât*. sad. Ahmed Davudoğlu. (C. 1-2). İstanbul: Sağlam Yayınevi.
- Kandemir, M. Y. (1997). “Hadis”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: 1997. 15/27-64.
- Mervezi, Ebû Bekr Ahmed b. Ali. (1981). *Müsned-i EbuBekri’s-Sıddık (Hadis-i Şerifler)*. çev. Ahmed Davudoğlu. İstanbul: Hicret Yayınları.
- Yılmaz, N. (2016). “Ahmet Davudoğlu’nun Din Eğitimi ve Öğretimine Katkıları”. *İslam Âlimi Ahmet Davudoğlu Uluslararası Sempozyumu*. 51-59. İstanbul: Ümraniye Belediyesi Kültür Yayınları.